

370

TÜRKİYE' DE "OKULDA DEMOKRATİK EĞİTİM" ANLAYIŞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Geçen yazımızda sözünü ettiğimiz Eğitim ve Öğretimde Dayanılan Demokratik Esaslar Komisyonu Raporuna yapılan değerlendirmeleri, verilen cevapları, rapora yapılan eklemeleri dikkate alarak, hazırladığımız bir özeti aşağıda sunuyoruz:*

DEMOKRATİK EĞİTİM RAPORU ÖZETİ

Demokratik Eğitimin Gereği ve Önemi:

Demokrasi, halkın, halk için ve halk tarafından yönetimi demektir. Yurttaşlar, kendilerini yönetecek kimseleri serbestçe seçebilmelidir.

Demokrasi, yurttaşlara, insan olmaları haysiyeti ile, düşünme ve hareket özgürlüğü veren ve aynı zamanda, toplumun, bireyi aşan bir gerçek olduğunu kabul eder. Bu itibarla, demokrasi, ortak toplum davranışlarını ve çıkarlarını koruyan bir düzendir.

Birey gerçeğinin temeli özgürlük, toplum gerçeğinin temeli otoritedir. (Burada "otorite" sözcüğünü, "istiptat" sözcüğü anlamında anlamamak gerektiği genel kurulda kabul edildi.) Demokratik düzen, bunlar arasındaki dengeyi sağlar. Bu dengeleme, yahut ayırma sayesinde toplumlar, istiptattan ve anarşiden korunabilmişlerdir. Demokrasinin olgunluğu, bilinçli bir özgürlük havası içinde ortaya çıkan toplumsal refah, huzur ve güvenin sürekli olmasıyla ölçülür.

Demokrasinin yerleşebilmesi ve yaşayabilmesi için, gerekli düzenin yalnızca kanun yoluyla kurulabileceği ve devam ettirilebileceğini sanmak yanlıştır. Şüphe yok ki, demokrasinin yerleşmesine ve yaşamasına engel olan engellerin kaldırılması, demokratik ilişkilerin, demokratik yöntemlere ve yaptırımlara (müeyyidelere) bağlanabilmesi için, kanunların yardımına başvurmak gerekir.

Uygulandığı şartlara ve uygulayanlara göre, en iyi kanunların fena, en fena kanunların ise iyi sonuçlar verebileceği bir gerçektir. Tanzimattan beri bir kanun fetişizmi vardır. Kanunlar, bir gaye değil bir araçtır.

Demokrasi, dünyada 18.yüzyılın sonlarından beri gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Demokrasi, bir toplumu bütünü ile kavramalı, köklerini bireysel vicdanların derinliklerinden ve toplum alışkanlıklarından alan bir dünya görüşünün ve bir yaşayış tarzının ifadesidir. Demokrasinin, topluma egemen olan toplumsal ve ekonomik şartlara, manevi ve ahlaki değerlere, diğer bütün

toplum kurumlarından daha fazla bağlı oluşu bundandır. Demokrasi, her şeyden önce, kalp ve kafa işidir.

Demokrasinin, zaman ve yer dışında, bazı temel ilkeleri vardır. Buna inanmak gerekir. Böyle bir inançla beslenmeyen demokrasi, er geç ya bir komedi ya da bir dram olmaya mahkumdur.

"Demokrasi çoğunluğun mutlak bir egemenliği olmayıp, azınlıkta kalanların haklarının saklı tutulmasıdır. Herkesi eşit kılmak değil, herkese eşit imkan ve fırsat vermektir. Bireyin kişiliğini, bedensel ve ruhsal yeteneklerini geliştirecek bir sosyal çevre meydana getirmektir." (Bu paragraf genel kurulda eklenmiştir.)

Demokrasi sonsuz derecede bir iyi niyete, mertliğe, fikre saygıya, medeni cesarete, enerjiye, karşılıklı güvene ihtiyaç gösteren; feragat ve fedakarlık, açıklık ve içtenlik sayesinde yaşayan ve demogoji ile ölen bir yönetim biçimidir.

Özetle, kökünü kalpten ve kafadan almayan demokrasiyi yalnız kanunlarla kurmaya ve korumaya çalışmak, hayal peşinden koşmaktır. Gerçek bir demokrasinin güvencesi, şekilde ve kalıpta değil, ruhlarda ve vicdanlardadır. Bu, demokrasi ülküsü uğrunda birleşmiş bulunan uygar uluslar topluluğunun ödevlerini ve sorumluluklarını bilen bir üyesi olmak onurunu taşıyan Türkiye Cumhuriyeti' nin yaşamsal bir sorunudur.

Demokratik Eğitimin Esasları ve Şartları:

Demokratik eğitim, her şeyden önce, bireyin, bir insan olarak yaratılmış olmakla, kişiliğine ve onuruna (haysiyetine) saygı gösteren ve cins, ırk, servet ve mezhep farkı gözetmeksizin, herkesin yetenek ve istidadına göre, gelişmesini sağlamak amacı güden bir eğitim sistemidir. Bu eğitim sistemi, içinde, derin köklerini bireyin ruh ve bilincinden alan bir kamu vicdanının, bir kamuoyunun oluşmasına da ihtiyaç vardır. Burada, "ırki" sözü ırkçılık olmayıp "ulusal karakter" olarak anlaşılmalıdır. Türk demokrasisinde ulus, gerçekçi, ağırbaşlı, sağduyu sahibi ve herşeyden önce yurtsever olacaktır.

Toplumda öyle bir kamuoyu yaratmak gerekir ki, artık toplum, adalet ve insani dayanışma fikri, kamu yararını, özel çıkarlardan üstün görme kaygısı, geniş bir işbirliği ve hoşgörü anlayışı, kurulu toplum düzenine saygı fikri, ödev ve sorumluluk duygusu, kişisel girişimi teşvik düşüncesi, hakkını arama ve hakkına razı olma anlayışı, insani ve toplumsal işlem ve ilişkilerde üstün-

lük kazanmış olsun. İnsanlar bunlara inanacak ve bu inançlarını benliklerinin derinliklerine kadar nüfuz ettirecek, bundan sonra da onları, içtenlikle bu inançlara uygun olarak harekete yöneltilecek, bu hareket tarzına alışkanlık kazandıracak şekilde yetiştirmek gerekir.

Çocuk, kazanmasını istediğimiz iyi davranışları, gerçek şartları içinde, kendine vermek istediğimiz eğitim dünyasında, eylemlilik olarak (fiilen) yaşamalıdır. Bunun için, demokratik eğitim, ailede, okulda, meslek birliklerinde, derneklerde, toplumsal ve siyasal bütün teşekküllerde; köy, belediye, il ve bütün devlet yönetiminde uygulanmalıdır. Bu, okul dışı bir eğitimi de gündeme getirir. Demokratik eğitim, yalnızca okulda verilemez.

"Demokrasimiz, toplumun değer yargılarına saygılı olacak ve üniversitelerimiz ülkenin kültür yaşamında rehber olacak bir durumdadır." (Bu, yapılan eleştiriler üzerine komisyon sözcüsünün verdiği cevaptır.)

Okul Dışında Demokratik Eğitim

Bu konu iki başlık altında incelenmiştir: (1) Okul çağına girmemiş çocukların eğitimi, (2) Halk eğitimi.

Okul Çağına Girmemiş Çocukların Eğitimi: Bu demokratik eğitimin ana kucagında başlaması gerektiğini ifade eder. Çünkü, çocuğun ilk yaşantıları, onun kişiliğinin gelişmesinde önemli bir etkidir.

Demokratik eğitim, bireyleri, bir makinanın yedek parçaları gibi, birbirine uygun, yeknesak (tek tip) değil; fakat belirli ahlak ilkeleri içinde, birbirinden başka düşünebilen, bağımsız görüş sahibi kişiliklerin yetişmesi amacını gözetir. Bunun için aile, çeşitli yayın araçlarıyla aydınlatılmalıdır. Okul-aile birliklerinden yararlanılabilir. Filmler gösterilebilir. Kreş, anaokulu ve çocuk yuvaları açılarak, yetiştirme yurtları açarak, buralarda demokratik eğitime uygun uygulamalar yapılabilir. Özel çocuk bakım evleri açılması teşvik edilebilir. Çocuk eğitimiyle ilgili olarak, Sağlık, Çalışma ve Adalet Bakanlıklarıyla, Çocuk Esirgeme Kurumu ile işbirliği yapılabilir.

Halk Eğitimi: Demokrasi rejimi, otokratik yönetimlerdeki edilgen (pasif) bir öge olan teb'a haline getirilen bireyler yerine hak ve ödevlere sahip etkin (aktif) yurttaşların yetiştirilmesini gerektirir. Bunun için, planlı çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu konuda, Milli Eğitim Bakanlığı, diğer bakanlıklarla, üniversitelerle ve hatta öğretmen dernekleri ve diğer meslek teşekkülleriyle işbirliği yapılabilir. (O zaman, henüz Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmamıştı.)

Okul İçinde Demokratik Eğitim

Demokratik eğitim, okulun her çalışma alanında, özgür bir eğitim ortamında verilir. Bunun için, okul, bir aile ocağı haline getirilmeli ve orada gençler, aile sevecenliğini ve sıcaklığını hissetmelidir.

Demokrasi eğitimi vermenin bir reçetesi yoktur. Bu, ekonomik ve toplumsal şartlara göre, çevrenin özelliklerine ve kültür düzeyine göre değişir. Bu, her öğretim basamağında, çocuğun yaş ve yetenekleri ile durumu göz önünde bulundurularak uygulanmak gerekir.

Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı örgütünün her basamağında görev alan kimselerin, birbirleriyle olan ilişkilerinin demokratik bir çerçeve içinde yapılması temenniye şayandır. Okullarda klasik eserlerin okunması da okulda demokratik eğitimin en iyi araçlarından biridir.

Okulda demokratik eğitimin uygulanmasında şu üç ilkeye uyulmasını uygun buluyoruz:

1-Okulun en geniş anlamdaki gayesi,

2-Kişisel ilişkiler,

3-Öğretimin ve yönetimin, demokratik eğitim esaslarıyla kaynaştırılması.

1-Okulun en geniş anlamdaki gayesi: Okulun en geniş anlamdaki gayesi, öğrenciye, dogmalar halinde ezber bilgileri vermesi değil; onu, düşünebilecek bir formasyona kavuşturmasıdır. Bunun için, okul, çocuğa iyi bir düşünme eğitimi vermeli ve problem çözme yeteneği kazandırmalıdır. Komisyonumuz, bu konuda İlk ve Orta Okul Programlarının başında yer alan ilkelere tamamiyle katılmaktadır. Bunun için burada ayrıntıya girmeye gerek görmemektedir.

2-Kişisel ilişkiler ve Disiplin: Demokratik eğitim, toplumda organik bir bütün, bir küle, bir sistem teşkil eder. Bunu, öğrencilerin yadırgamaması ve örnek olmaları için, gerek okulda öğretmen ve yöneticiler ve gerekse milli eğitim örgütünün her basamağı arasında bulunanlar arasındaki ilişkilerin demokratik esaslara uygun olması gerekir. Ayrıca, yönetmeliklerdeki bütün hükümler öğrenciyi bir "kişilik" olarak görecektir. Eğitimde sert ve merkezci yöntemler; yerini, zamanla, yumuşak yöntemlere bırakmalıdır. Okulda yaşayanlar birbirlerine güvenmeli, emretmek yerine aydınlatmak, yol göstermek, ikna etmek esas olmalıdır. Demokrasinin yaşayarak öğrenilmesine özen gösterilmelidir. Okul disiplini, bütün bu söylenenlerin bir bileşkesi olarak, kendiliğinden ortaya çıkar. (A.g.e.,s.65)

Öğrenciye düşünmek, düşündüğünü çekinmeden söylemek ve girişimde bulunmak serbestisi verilmeli, kendinde aşağılık duygusu uyandırmaktan kesin olarak çekinmeli, çocuğa bir "kişilik" olduğunu hissettirmelidir. Öğrencileri değişik yöntemlerle korkutma yerine, dersleri onlarla ele alıp incelemek ve uygun çözüm yollarını arayıp bulmak yolu tercih edilmelidir. Bu yöntemin, hiç bir zaman öğrencilere bir ceza verilmesi anlamını taşımadığı açıktır. (A.g.e.,s.66)

3-Öğretim ve Yönetimin Demokratik Eğitim Esaslarıyla Kaynaştırılması:

Öğretim: Bunun için, öğretimin, ilk önce sınıf içinde etkinleştirilmesi gerekir. Bu amaçla, sorunları, öğrencileri kişisel düşünceye yöneltilecek şekilde ortaya koymak, onları soru sormaya teşvik etmek, fikir ve görüşlere saygı göstermek, eleştirileri hoş karşılamakla işe başlanmalıdır. Sınıflarda da bir "öğrenci kamuoyu" yaratılmalıdır.

Dersler yanında, ders dışı etkinliklere de yer verilmelidir. Spor temaları buna yardım eder.

Demokratik eğitimin ahlaki temeli yanında bir de zihni temeli vardır. Öğrenciler tornadan çıkmış gibi yetiştirilmemelidir. Problemleri "problem çözme yöntemi" ne göre çözmelidir. Bunu, öğretimin her alanı içinde kullanmalıdır.

Öğretimde tek tip kitap yönteminden vazgeçilmelidir. Bu, hem öğretimde demokrasinin gelişmesini, hem de eğitim ve öğretim düzeyinin yükseltilmesini sağlar. (A.g.e.s.68)

Fazla yetenekli öğrencilere "sınıf atlama" imkanı da sağlanmalıdır.

Kendi Kendini Yönetim: Bunun çeşitli yönleri ve çeşitli şekilleri vardır. Önce, okul yöneticilerini bürokratik engellerden kurtarmak gerekir. Okul yöneticileri, genel direktifler çerçevesinde, serbest hareket etmeli; böylece, her yönetici, kendi yeteneğine göre, kendi gerçek değerini gösterebilmelidir.

"Öğrencilerin kendi kendilerine yönetimine gelince: Bunları, okulda adeta gerçek bir hayat içinde yaşatmak gerekir. Bu sırada, öğretmenler, onlara yardım etmeli, rehberlikte bulunmalıdır. Yöneticilerin ve öğretmenlerin dostça ve demokratça gözetimleri altında, belli yer ve zamanlarda toplanarak, kendi düzeylerini aşmayan konularda sorunlarını tartışmalı ve çoğunlukla kararlar alabilmelidir. Bununla ilgili bir yönetmelik yapmayı gerekli görmedik. Bunlar, istenirse sonra da yapılabilir. Bu okulun özel şartlarına göre de değişebilir.

Bu konuda şunlar söylenebilir:

A)Çok kalabalık okullarda öğrencilerin belli bir yere toplanmaları güç olacağından, Bakanlığın raporunda da tavsiye edildiği şekilde Millet Meclisi gibi temsilciler seçilerek, bunların vereceği kararlara birer yasa gözü ile bakılarak uyulacaktır.

B)Okul yönetimi, bazı kararlara veto hakkını kullanabilecek ve sebebini de öğrencilere bildirecektir.

C)Bu, pedagojik bir konudur. Bunun için, öğrenciler, bunu uygulamaya zorlanmayacaktır.

D)Okul yönetimleri, bunu okulunda zaman içinde tedrici olarak uygulayabilir.

E)Bu iş, aylık bir ayarda yapılmalıdır. Düzenli aralıklarla seçime gidilmelidir. İlgili ve eğilimlerine göre, örgüt gittikçe genişletilmelidir. Örgüt, hiçbir zaman, belli bir zümrenin tekeli altına girmemelidir.

Öğrenci Teşekkülleri: Komisyonumuz, öğrencilerin bazı teşekküllere zorunlu olarak girmelerini uygun görmüştür. Bunlar, spor, izcilik temsil ve yayın teşekkülleri ile kooperatiflerdir. Liselerde ve yüksek okullarda her öğrenci, bir teşekküle zorunlu olarak girmelidir. Buralara aidat vermelidir. Bu amaçla, Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Kooperatifçiler Birliği ile işbirliği yapmalıdır. (A.g.e.,s.73)

Okulda Demokratik Eğitim Yapacak Müdür ve Öğretmenlerin Yetiştirilmesi: Demokrasi rejiminde olduğu gibi, burada da, güzel kuralların ortaya konması yeterli değildir. Bunu uygulayacak olan kimselerin buna uygun olarak yetiştirilmeleri de gerekir. Bunlar da okul

müdürleri ve öğretmenlerdir. Öncelikle okul müdürleri, otoritesini makamından değil, mesleki bilgi ve yönetimle ilgili yeteneklerinden almalıdır. Öğretmenler de öğrencilerine, eleştiriye dayanan bir güven vermek suretiyle, onların sevgi ve saygısını kazanmalıdır. Hatta, teftiş sistemi de, kusur aramak yerine, daha çok, yetiştirici olmalıdır. Bunlar, kırtasiye işlerinden çok, eğitim ve öğretimin ruhunu teşkil eden uyum (ahenk), teşekküllerin kuruluş ve işleyişindeki beceri, öğrencilere girişim yeteneklerini geliştirmek için verilen fırsatlar, kendi kendine yönetim sorunlarına verilen önem derecesi gibi bir okula anlam ve kimlik veren bütün özellikler, teftişin ruhunu oluşturmaktadır. Teftiş sisteminde okul bir kalıp olarak değil, bir ruh, bir organ (uzviyet) alemi olarak anlaşılmalıdır.

Sonuç

Demokratik eğitim uygulamaları için temennilerimiz şunlardır:

- 1)Disiplin ve sınav yönetmelikleri başta olmak üzere, mevcut bütün yönetmelikler, raporumuzdaki esaslar çerçevesinde değiştirilmelidir.
- 2)Raporda ileri sürülen ilkeler bütün okullarda birden uygulanamayacağından, şimdilik, örnek olarak birkaç ilde uygulanmalıdır.
- 3)Başarılı öğretmenler, sınav ya da kurs yöntemiyle bir üst okula atanabilmelidir.
- 4)Öğretmenler ve yöneticiler, meslek formasyonlarını artırıcı konferans ve toplantılara katılmalıdır.
- 5)Parasız ve yetenekli öğrencilerin daha ileri basamaklı okullarda öğretim yapabilmeleri için, geniş ölçüde burs sistemi uygulanmalıdır.

Komisyonumuz teknik ayrıntı üzerinde durmamıştır. Bunun için gerekli zaman yoktur. Raporun kabulünden sonra, komisyon üyelerinin her biri, kendi uzmanlık yetkileri içinde her zaman seve seve hizmete hazırdır"(4.Milli Eğitim Şurası, s.55-75' ten özetlenmiştir.)

Bu komisyon raporunun kabulünden sonra, meslek dergilerinde demokrasi eğitimi ile ilgili yazılar da yayımlanmaya başladı. Bunlardan bir kısmı şunlardır:

Pars, Vedide Baha. "Demokrasinin Ruhu", Fikirler.Yeni Seri:35 ve 36.(Mayıs ve Haziran 1950)

Enç,Mitat."Demokrasinin İstedığı İnsan ve Okula Düşen Vazifeler" İlköğretim. Cilt:16,Sayı: 316,s.4084-4086 15 Mart 1951

Ciritli, H.Hüsnü. "Ana Kucağında Demokrasi",Yeni Okul. Cilt:A,Sayı:5 (Şubat 1951)

OKULLARDA DEMOKRASI UYGULAMALARI ve YENİ ESERLER

1949 yılında 4.Milli Eğitim Şurası' nda demokratik eğitim konusunun tartışılması, çok olgun bir hava içinde ve adına layık bir biçimde yapıldı. Hazırlanan ve yukarıda özeti sunulan rapor, üyelerin büyük bir çoğunluğunca takdirle karşılandı. Bundan bir yıl sonra, İktidarın Cumhuriyet Halk Partisi' nden Demokrat Parti' ye geçmesi, ulusça demokrasinin ne olduğunun anlaşılmasına yardım etti. Bu olay, halkı, bir ölçüde bilgilendirdi.

lendirdi. Demokratik eğitim üzerine yazılan yazılar vanaında okullarda da daha somut uygulamalar görülmeye başladı. O zamanlar, ilk, orta ve yüksek dereceli okullarla birlikte, özellikle öğretmen yetiştiren okullarda demokratik eğitimin çok güzel örnekleri yaşandı. Bu okullar kapatılmaya başladıktan sonra, aynı uygulamaların, o zamanki ortamın etkisiyle yoğunlaşması ilginç olmuştur. Bu satırların yazarı 1954-55 öğretim yılında öğrenci iken bir ödev için Ankara' da Cebeci Ortaokulu' na gittiğinde, bu okulda öğrenci örgütünün bir seçimine tanık olmuştur. Burada, öğrenciler tıpkı milletvekilleri seçiminde olduğu gibi iki guruba ayrılmışlar, kendi adaylarının kazanması için okul bahçesinde propaganda konuşmaları yapıyorlardı. Yine o yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsünde Vedide Baha Pars' ın müdürlük yaptığı zamanda öğrenci örgütü, yönetimine uygun şekilde, demokratik eğitim uyguluyordu. Okul müdürü ve yardımcılarının rehberliğinde öğrenciler, kendi işlerini kendileri yürütüyordu. Bu okulun açıldığı ilk yıllarda, müdür baş yardımcısı olarak okulda "kendi kendine yönetim" ilkesini uygulamış ve başarılı sonuçlar almıştır. Bunu derslerinde sık sık belirtirdi.

Yine bu konu ile ilgili olarak G. Kerschensteiner'in "Karakter Kavramı ve Terbiyesi" adlı kitabı, 1954 yılında Türkçe' ye Dr. Halil Fikret Kanad tarafından çevrilmiş ve basılmıştır. Bu kitabın demokratik eğitim yönünden önemi, "Kendi Kendine Eğitim" konusuna bir bölüm ayırmış olmasıdır.

Büyük eğitimci Kerschensteiner, bu kitabında konuyu dikkatli bir incelemeden geçirmektedir. Ona göre, kendi kendine eğitimin esası, kişinin kendi kendine egemen olmayı öğrenmesidir. O, şöyle düşünüyor: Eğitim, çok küçük yaşlarda dış itaate, çocukluk ve gençlikte iç itaate dayanır. Dış itaatte, sevgi ve otorite hissi, iç itaatte de sevgi ve otorite vardır. (Kerschensteiner, G., Karakter Kavramı ve Terbiyesi, 1954, s.166)

Çocuk ve özellikle gençler, kendi onuruna önem ve değer veren kimselerin isteklerine göre hareket ederler. Gençlerde iç itaat bir dereceye kadar vardır. Bunlar ahlaki idelerin etkisi altında kalarak kazanmış oldukları bir alışkanlıkla- davranışlarını kendileri düzenleyebilirler. Bu alışkanlığı kuvvetlendirmek yaşamlarla uygulamalarla olur. Bu da uygun bir çevre ister. Bu çevre okulda yaratılmalıdır. Bu çevre içinde kişi, kendini yaptığı işle tanıyarak gelişir. Bunun için, bireyin irade kuvvetine de ihtiyacı vardır.

Bunlar sağlandıktan sonra, ekonomik, siyasi, ilmi, dini, bedii, sıhhi, spor ve hattâ eğlence amacına yönelik her türlü serbest teşekküller, birer eğitim alanıdır. "Bu teşekküllerde, bu işbirliği topluluklarında öğrencilerden her biri, dürüst ve aktif olarak çalışırsa, o zaman, bu, zorunlu olarak bir 'ahlaki karakter' okulu sayılır." (A.g.e., s.175) Kerschensteiner, düşüncelerini şöyle tamamlıyor: "İnsanlar, bir gün ahlaki karakterin, yalnız herkes için değil, bireyler için de, bilgiden daha değerli

olduğunu takdir ederlerse, o zaman, okul örgütlerimiz karakter eğitiminde, iş topluluğu ilkesini, birlikte çalışma esasını, geniş ölçüde bir araç olarak kullanılacaklardır." (A.g.e., s.177)

Yine bu ortamın bir gereği ya da sonucu olacak ki, demokrasiyi konu olarak alan eserler de yayımlanmaya başladı. Bunların en önemlisi, Cenevre Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Robert Dottrns'in eseridir. Bu eser 1958 yılında "Eğitim ve Demokrasi" adıyla Türkçeye çevrildi. Çevirenler M. Baha Arıkan ile İ. Memduh Seydol' dur.

Bu küçük, fakat değerli kitap, demokrasi eğitimi konusunda eğitimcilere, gerçekten aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Kitapta "başlangıç" bölümünden sonra, totaliter ve demokratik eğitim anlayışları açıklanmıştır. Daha sonra da Terbiye ve Sosyal Hayat, Demokrasiye Dönüş, İhtiyacımız Olan Eğitim, Sorumluluk konuları üzerinde duruluyor.

1962 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nün çıkardığı "Pedagoji" dergisinde, o sırada bu bölüm öğretmenlerinden Dr. Selahattin Ertürk, Demokrasi Sefeberliğinde Öğretmene Düşen İş" başlıklı bir yazı yayımladı. 1960' ta demokrasinin kesintiye uğramasının ardından yazılan bu yazı, demokrasi eğitimine olan bir ihtiyacı ve bunda öğretmene düşen ödevleri dile getirmektedir. Ayrıca yönetimde karar verme sürecine katılma, ilgililere eşit fırsatlar sağlama, verilmiş kararlara, -bu kararlar yürürlükte kaldığı sürece- uyma gibi nitelikleri olduğunu belirtmektedir.

Dr. Selahattin Ertürk' ün yazısında ayrıca, demokratik davranışların birer ölçütü niteliğinde şunlar tespit edilmiştir:

1. Kendimiz gibi düşünmeyenlerin hatada olduklarını iddia etmekten sakınabiliyor muyuz?

2. Şimdiki durumda inanmakta olduğumuz hakikatların, geçmiş yaşantılarımızın, düşünme gücümüzün ve aşına olduğumuz kanıtların sonucu olduğunu biliyor muyuz?

3. Bu etkenlerde değişme yer aldıkça, hakikatlarımızda hiç olmazsa bazılarının farklı hale gelebileceğini kabul edebiliyor muyuz?

4. Bağlandığımız değerlerin, insanlararası ilişkilerin sonucu olarak meydana geldiğini kabul edebiliyor ve ayrı değerlere göre yaşayanları lanetlemekten geri durbiliyor muyuz?

5. Kendi toplumsal yeri ve inançları ne olursa olsun, bir bireyin kendisini kendi başına bir 'değer' sayabiliyor muyuz?

6. Gerçeğe, ancak yaşantımız yoluyla etkili olabileceğimizi ve yaşamımdaki sürekli değişikliği ve dirikliği kavrayabiliyor muyuz?

7. Farklı görüşler belirldikçe bireysel inançlarda -ne pahasına olursa olsun- ısrardan sakınıp uzman kanılarından yararlanmanın yolların arayabiliyor muyuz?

8. Gerçek durumlarda iflasını gözleyebildiğimiz konulardaki ısrardan vazgeçebiliyor muyuz?

9. Otoriteyi yukardan gelen emirde değil, kanun ve düzenler çerçevesinde ilgililerin çoğunluğunun yönetimi ve azınlığın hakları esaslarına dayanarak, içinde bulunduğumuz kitle içinde arayabiliyor muyuz?

10. Bir karar verinceye dek, kararı etkilemek için elimizden gelen çabayı göstermekle birlikte, görüşümüze uymasa bile, meşru yollarla değişebileceği zamana kadar, bu karara göre yaşayıp uyumlu durabiliyor muyuz?

Bu ve buna benzer sorulara "evet" cevabı verdiğimiz zaman, kendimizde demokratik davranışların varlığını ileri sürebiliriz.

Dr. Selahattin Ertürk, demokrasiye inanan üyelerin yetiştirilmesinde öğretmenin uymak zorunda olduğu anlayışla ilkeleri şöyle belirtiyor:

-1. Birey olarak her gencin değerini ve önemini kabul etmek.

-2. Ortak varılmış kararların sağlamlığına inanmak.

-3. Gençlerin kendi problemlerini karşılama ve çözme yeteneklerine inanmak.

-4. Demokratik işleyişin görünüşteki yavaşlığı karşısında sabırlı olmak.

O, bu anlayış ve ilkelerin ışığı altında öğretmenin okulda yapabileceği işleri de şöyle sıralamaktadır:

1. Öğrencilerin sınıf edegenliklerini (etkinliklerini) ve hatta amaçlarını tartışma ve yeğleme yoluyla saptamada, geniş çapta paydaş (aynı görüşte) olmalarına izin verilmeli;

2. Gittikçe artacak bir şekilde öğrencilerin kendi davranma yollarını, kendi kararlarına dayanmaları için izin vermeli ve onlara olanaklar hazırlamalı;

3. Belli bazı davranma yollarının gereğini söyleyip durmak yerine, onları öğrenciye, gerektikçe örneklerle, eleştirilerle ve açıklamalarla göstermeli ya da yaptırmalı;

4. Genç , doğru ve yanlışın ne olduğunu söyleyip, zorla yaptırmak yerine, gencin kendi fikirlerini oluşturmaya rehberlik etmeli;

5. Öğrencilerin, bireyler olarak yeteneklerini ortaya koymaları, geliştirmeleri ve bunlardan yararlanmaları için olanaklar sağlanmalı;

6. Sınıf içi ve dışı edegenliklerde (etkinliklerde), öğrenci katılımını ve gerektikçe kişisel gelişimini özellikle özendirme yoluyla öğrencilerle kubaşarak (işbirliği yaparak), gerektikçe gruplaşarak hoş bir hava içinde çalışmalı...

— İlk kez 1962 yılında yazılan bu yazı, yazarın 1986 yılında yayımlanan "Türkiye'deki Eğitim Sorunları " adlı kitabında da yer almıştır. İlk yayımlandığı sırada konuyu oldukça etraflı biçimde ele alan bu yazı öğretmenleri yetiştirici nitelikte demokratik davranışa yöneltmede etkili olduğu ileri sürülebilir. Hele , 1968 programı gibi önemli bir kaynağın hazırlıklarının yapıldığı bir sırada öğretmen davranışı ile ilgili bu yazının önemi ve değeri inkar edilmez. Bu yazı, 1949 yılında hazırlanan ve yukarıya da özetini aldığımız "Demokratik Eğitim Raporu " nun daha iyi anlaşılmasına ve içinde yer alan düşüncelerin

aydınlatılmasına katkıda bulunacak bir niteliktedir.

Bunun arkasından demokratik eğitimle ilgili yeni yayınlar da başladı. Bunlardan birkaçı şunlardır:

Oğuzkan, Ferhan. Okul Yönetiminde Demokrasi. 1965
Ertürk, Selahattin. Diktacı Tutum ve Demokrasi. 1969, ikinci B., 1978

Yemişioğlu, Hüseyin. Demokratik Eğitim: Niçin? 1963.

1980' de demokrasinin kesintiye uğraması sonucu, demokrasiye olan ilgi yeniden arttı. Bir süre sonra, demokrasiyi konu alan yayınlar ve toplantılar görülmeye başladı. 30 Kasım - 1 Aralık 1989 tarihlerinde Ankara' da Türk Eğitim Derneği bir toplantı düzenledi. Konusu "Demokratik Eğitim" idi. Sunulan bilgi ve yapılan tartışmalar yayımlanmıştır.

Bu toplantıda Tarihsel Gelişim İçinde Demokrasi ve Eğitim, Demokratik Öğretmen, Demokrasi ve Laik Eğitim, Demokrasi Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarının Rolü ve Demokrasinin Gelişmesinde Eğitim Sistemine Düşen Görevler konularında yetkili bilim adamları bildiriler sunmuştur. Bunların içinde konumuzla çok yakından ilgili bulunan Dr. Ferhan OĞUZKAN "Demokrasinin Gelişmesinde Eğitim Sistemine Düşen Ödevler" konulu panel konuşmasında öğretmenlerin demokratik kavramları kazanabilmesi için şu önlemlerin alınmasını önermiştir:

1. Üniversitelerde ders programları yeniden gözden geçirilmeli, derslerin amaç ve yöntemlerinde, demokrasinin gereklerine göre, değişiklik yapılmalıdır. Derslerde uygulanan öğretim yöntemleri, öğrencileri soru sormaya teşvik edecek bir şekilde olmalıdır.

2. Ders saatlerinde azaltılmalar yaparak, kalan boş zamanlarda ders dışı etkinliklere de yer vermek gerekir.

3. Öğrencilerin okul yönetimine katılmaları sağlanmalıdır.

4. Öğretimde öğrencilerin ilgi ve yetenekleri daima dikkate alınmalıdır.

5. Okullarda öğrenci-öğretmen, yahut öğretim üyesi diyalogu başlatılmalıdır. Özellikle, öğretmen yetiştiren kurumlarda buna daha çok gerek vardır.

6. Ders araç ve gereçleriyle okul kitapları, demokrasi eğitimine hizmet edecek şekilde hazırlanmalıdır. Okullarda çok kitap sistemi, bu bakımdan çok yararlıdır. Bugün, yüksek okullarda, çok kitaptan vazgeçtik, tek kitap bile okutulmuyor. Öğretmenin 15-20 sayfalık teksirleriyle yetiniliyor. Buralarda değişik görüşler tartışılmıyor.

7. Okullarda derslerin öğretiminde proje, problem çözme, grup çalışması ve benzeri yöntemlere yer verilmelidir. Öğrenci araştırmaya yöneltmelidir. Takrir (anlatma) yöntemi asgariye indirilmelidir.

8. Öğretimde hayatla ilişki kurulmalıdır. Bu amaçla, sınıfa gazete ve dergi girmelidir. Bunlar, sınıfta , ders konusu ile ilgili olarak incelemeye tabi tutulmalıdır. Bunlar üzerinde tartışma yapılmalıdır.

9. Okul yönetimi demokratikleştirilmelidir.

10.Okula, okul-aile birliğinin katkısı sağlanmalıdır.

11.Her dereceli okullarımızda, özellikle de, öğretmen yetiştiren okul ve kurumlarımızda eğitsel kol çalışma le-
rin aydınlatılmasına katkıda bulunacak bir nitelektelari-
nin önemi üzerinde durulmalı ve okulun bütün öğrencile-
rinin bu çalışmalara katılmaları sağlanmalıdır. Bu amaç-
la, bazı öğretmenler yurt dışına da gönderilmelidir.Her
kursta -matematik kursunda bile- öğretmenlere bu konu-
da bilgi verilebilir. (Oğuzkan, Ferhan."Panel Konuşma-
sı"Demokrasi İçin Eğitim 1989,s.180-181)

Öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlarda uzun yıllar
öğretim üyeliği yapmış olan Dr.Ferhan OĞUZKAN' ın bu
önerileri, demokratik eğitimi uygulayacak okul ve kuru-
luşlara uzun yıllar rehberlik edecek bir değerdedir.

Sonuç

1839' dan ve özellikle 1908 ' den beri demokratik
eğitim konusunda varılan görüşler ve bu konuda yapılan
hareket ve atılımlar, yukarıda özetlenmiştir. Demokrasi-
nin bir gereği olarak, bunlar da tartışmaya açık olmakla
birlikte,demokratik eğitimin önemli ilkelerine değinilmiştir.
Ayrı ayrı toplantı, yazı ve söyleşilerde, bu ilkeler, aşağı
yukarı aynı biçimde yer almakta ve dile getirilmektedir.

Türk Eğitim Derneği' nin düzenlediği son toplantıda
da bütün bunlar dile getirilmiştir. Her defasında vurgulan-
dığı üzere, demokrasi bir yaşayış biçimidir. O, kitaplar-
dan öğrenilemez. O da ahlak gibi yaşayarak öğrenilebi-
bilir. Bunda okul ve iletişim araçlarının rolü ve etkisi bü-
yüktür. Demokrat eğiticiler, demokrat öğrenci ve sonuç
itibarıyla, demokrat yurttaş yetiştirebilirler. Bu nedenle,
bu konuda, okul eğitimine, özellikle de öğretmen yetişti-
ren okul ve kuruluşların yöneticilerine ve öğretim ele-
manlarına büyük görevler düşmektedir. Onların bu konu-
daki tutum ve davranışları, yarının insanının şekillenme-
sinde etkili olacaktır. Bunu, ayrıca, basın, yayın dahil,
bütün iletişim araçlarının yönetici ve elemanlarının bu
konuda gösterecekleri duyarlı çabaları izlemek zorunda-
dır. Bu, ana ve baba gibi aileden başlayarak, okul ve
toplum yöneticilerine varıncaya kadar herkesin sıkı işbir-
liğini gerektiren bir konudur.

KAYNAKÇA

BİNBAŞIOĞLU, Cavit. "Demokrasi İçin Eğitim Konusunda Bir Toplantı",Eğitim ve Bilim.Cilt14. sa-
yı:76, s.46-51.(Nisan, 1990)

CIRITLI, H.Hüsnü. "Ana Kucağında Demokrasi", Yeni Okul.Cilt:A,sayı:5,(Şubat 1951)

DEWEY, John. "Türkiye Maarif Hakkında Rapor"İstanbul:Devlet B.1939.

DOTTRENS,Robert. Eğitim ve Demokrasi. Çevirenler: M.Baha Arıkan ve I.Memduh Saydol.İstan-
bul: İzmir M., 1958.

EN, Mital "Demokrasinin İstediği İnsan ve Okula Düşen Vazifeler". İlköğretim. Cilt:16 Sayı:316,
S.4084-4086

ERTÜRK, Selahattin. "Demokrasi Seferberliğinde Öğretmene Düşen İş",Pedagoji. Cilt1, sayı
:2(Mart 1962)

ERTÜRK, Selahattin. Diktacı Tutum ve Demokrasi. Ankara: Yelkentepe y.,1969

GÜNDÜZALP, Fuat. Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu. Arap Harfleriyle yazılmış 257 Türkçe Eserin
Açıklamalı Bibliyografyası.(basılmadı)

KANAD, Halil Fikret. Pedagoji Tarihi:1. Ankara: Milli Eğitim B., 1963.

KELSEN, Hans. Demokrasi: Mahiyeti-Kıymeti. Çeviren: Etem Menemenciöğü.

KERSCHENSTEINER, G. Karakter Kavramı ve Terbiyesi. Ankara: Örnek M.1954

OĞUZKAN, Ferhan. Okul Yönetiminde Demokrasi.Ankara: Ölkü Y., 1965.

ORAL, M.Zeki. İlkokullarda Sosyal İşbirlikler. Niğe: Vilayet M., 1936.

PARS, M.Baha. Okulda Demokrasi Eğitimi, (Yazarın adını taşıyan kitabın ikinci cildinde, s.106)

PARS, Vedide Baha. "Demokrasinin Ruhu", Fikirler. Yeni Seri,Sayı:35 ve 36 (Mayıs ve Hazir-
an,1950)

YEMİŐCIOĐLU,Hüseyin. Uygulamalı Sosyal Öğrenci Kurulları. Bilecik Vilayeti Basımevi1957

YEMİŐCIOĐLU,Hüseyin. Demokratik Eğitim: Niçin? Nasıl? Ankara:Ayyıldız b., 1963

İlkokullar Talimatnamesi, 1929

İlkokul programları, 1926, 1936, 1948, 1968.

Ortaokul programı, 1949.

Dördüncü Milli Eğitim Şurası, 1949.Milli Eğitim B. yayını.

Tanımlar, Maarif Vekaleti Mecmuası. Cilt: 1, Sayı:1, s.48-60.Türkçe harflere çevirenler: Seçil
Ağın ve Murat Uluğekin.Altürk Yolu, Cilt :2, sayı:3, s.344-346.